

Usmernenie Výboru Slovenskej spoločnosti klinickej biochémie v súvislosti s koronavírusom 2019-nCoV (prvá aktualizácia 26.3.2020)

Autori: Ján Balla, Hedviga Pivovarníková, Vladimír Heriban, Jana Netriová, Katarína Lepejová, Eva Ďurovcová, Daniel Magula, Oliver Rácz, Mária Kačániová

Slovenská spoločnosť klinickej biochémie

Preambula

Účelom usmernenia sú štandardné bezpečnostné opatrenia ako znížiť riziko prenosu krvou prenášaných a iných patogénov zo známych aj neznámych zdrojov. Tento dokument predstavuje základnú úroveň opatrení na kontrolu infekcie, ktoré sa majú používať pri ochrane a bezpečnosti práce laboratórných pracovníkov. Toto usmernenie nepredstavuje normatívny dokument a primárne slúži na edukáciu laboratórných pracovníkov. Týka sa rutinných laboratórií v klinickej biochémii. Odber, transport a diagnostika nasofaryngeálneho a orofaryngeálneho výteru u chorých sa v rutinných klinických laboratóriách nevykonáva.

1. Charakteristika ochorenia

Vírus SARS-CoV-2 sa šíri kvapôčkovou infekciou kašľaním, kýchaním, znečistenými vzduchovými prúdmi a ľudským kontaktom. Po prieniku do organizmu sa vírus šíri krvou a napáda bunky obsahujúce ACE2 receptory. Tieto receptory sa nachádzajú v obličkách, čreve, cievach, ale prednostne v pľúcach, preto vírus spôsobuje práve respiračné ochorenie. ACE2 receptory predstavujú jeho jediný vstup do buniek, a teda jedinú známu cestu množenia.

2. Protiepidemické opatrenia

Pre kontaktné osoby sú založené na najnovších dostupných znalostiach, ako je uvedené nižšie:

- Inkubačný čas ochorenia na koronavírus 2019-nCoV je 2-14 dní.
- Za najviac infekčnú sa považuje osoba s prítomnými klinickými príznakmi. Predpokladá sa, že pacient je infekčný pred nástupom prvých príznakov.
- Predpokladá sa prenos najmä vzdušnou cestou. Fekálno-orálny prenos nie je vylúčený.

3. Odber biologického materiálu

Každé laboratórium by malo rešpektovať inštitucionálne protiepidemické opatrenia, aby zabezpečilo kompetentné a bezpečné vykonávanie laboratórnej diagnostiky s použitím vhodných opatrení na kontrolu rizika.

- Pri manipulácii a spracovaní vzoriek vrátane krvi na sérologické testovanie je potrebné dodržiavať laboratórne postupy, ktoré sú základom správnej mikrobiologickej praxe a postupov (GMPP).
- Rutinná laboratórna diagnostika nezahŕňa sekvenovanie a amplifikačné testy nukleových kyselín (NAAT) vzoriek pacientov, u ktorých je podozrenie na infekciu nCoV alebo u ktorých sa potvrdí, že sú infikovaní nCoV.
- Zaobchádzanie s materiálom s vysokou koncentráciou živého vírusu (napríklad pri uskutočňovaní rozmnožovania vírusu, testami na izoláciu vírusu alebo neutralizáciu) alebo s veľkými objemami infekčných materiálov by sa malo vykonávať iba riadne vyškoleným a kompetentným personálom v laboratóriách schopných splniť ďalšie základné požiadavky na kontrolu a postupy podľa BSL3.
- Zaobchádzanie a spracovanie vzoriek s podozrením alebo potvrdenou infekciou 2019-nCoV určených na ďalšie laboratórne testy, ako je hematológia alebo analýza krvných plynov, by sa malo riadiť pokynmi na spracovanie potenciálne infekčného materiálu na úrovni biologickej bezpečnosti 2 (BSL-2) podľa Príručky biologickej bezpečnosti laboratória WHO, 3. vydanie zostáva vhodné, kým ho nenahradí 4. vydanie.

4. Rutinná laboratórna diagnostika

Aby sa zabránilo prenosu priamym kontaktom alebo vzduchom, t. j. stykom s chorým alebo infikovaným jedincom alebo biologickým materiálom, laboratórni pracovníci by mali vo zvýšenej miere nosiť ochranné pomôcky vrátane:

- jednorazových rukavíc,
- tvárových rúšok alebo respirátorov FFP3,

- pevných predných plášťov s rukávami, ktoré úplne zakrývajú predlaktia,
  - celých topánok,
  - ochrany očí (ochranné okuliare alebo štít na tvár).
- ❖ Ochrana dýchacích ciest spravidla nie je súčasťou základných požiadaviek. V mimoriadnej pandemickej situácii, keď je veľké riziko kvapôčkovej nákazy, je potrebné použiť ochranu dýchacích ciest, najmä na miestach, kde sa môžu vytvárať aerosóly a kvapôčky, hlavne v príjme biologického materiálu a pri manuálnych procesoch delenia, alikvotovania alebo riedenia vzoriek.
  - ❖ V príjmových miestnostiach bez sklenenej ochrany by sa mali nosiť ochranné okuliare alebo tvárové štíty (priezory) alebo iné ochranné prostriedky, aby boli ochránené oči a tvár.
  - ❖ Vstup pacientov a dopravcov s biologickým materiálom k okienku centrálnemu príjmu organizujte po jednom s rozstupmi aspoň jeden meter.
  - ❖ Ochranné prostriedky sa majú pravidelne čistiť po každom použití. V prípade postriekania sa musia dekontaminovať vhodným dezinfekčným prostriedkom.
  - ❖ V ostatných priestoroch laboratória používajte (respiračné) rúška a chráňte sa vdýchnutia biologických látok.
  - ❖ Zabráňte kontaktu biologických materiálov s pokožkou a očami. Počas prevádzky, kde by mohlo dôjsť k postriekaniu, chráňte si ústa, oči a tvár.
  - ❖ Pri manipulácii so vzorkami vždy používajte jednorazové rukavice. Vyvarujte sa kontaktu rukavíc s tvárou.
  - ❖ Pri lepení štítkov s čiarovým alebo aztéckym kódom používajte textilné alebo bavlnené jednorazové rukavice, ktoré navliekajte na gumené rukavice.
  - ❖ Všade, kde je to možné, minimalizujte manuálne výkony.
  - ❖ Robotické pracoviská po skončení zmeny dezinfikujte (aspoň sprejom s obsahom alkoholu).
  - ❖ Laboratórne plášte musia mať dlhé rukávy, najlepšie s elastickými alebo pripevnenými manžetami a musia sa nosiť uzavreté. Rukávy by sa nikdy nemali stočiť. Plášte musia byť dostatočne dlhé, aby zakrývali kolená.
  - ❖ Laboratórne plášte sa musia nosiť iba v laboratóriu. Ak sa nepoužívajú, mali by sa v laboratóriu primerane skladovať; nemali by sa zavesiť na iné laboratórne plášte ani do skriniek s osobným oblečením.
  - ❖ Osobné oblečenie pri príchode do laboratória vystriekajte sprejom s obsahom alkoholu.
  - ❖ V laboratóriu nikdy neskladujte jedlo, ani nápoje, ani osobné veci, ako sú kabáty a tašky. Činnosti, ako je jedenie, pitie, fajčenie a/alebo používanie kozmetiky, sa majú vykonávať iba mimo laboratória. Zariadenia na stravovanie a pitie musia byť k dispozícii mimo laboratória.
  - ❖ Na miestach s uzavretou cirkuláciou vzduchu ústne nekomunikujte, a keď musíte, potom vo vzdialenosti 2 m.
  - ❖ Nikdy si nekladajte do úst veci, ako sú perá, ceruzky, gumu alebo pipetu bez ohľadu na to, či máte rukavice alebo nie.
  - ❖ Dodržujte pravidlá hygienického umývania rúk vždy po manipulácii s akýmkoľvek biologickým materiálom, pred opustením laboratória, pred použitím a po použití toalety, po stiahnutí rukavíc, a kedykoľvek je vám známe, alebo existuje podozrenie, že na rukách môže byť kontaminácia. Čas trvania celej procedúry: 40-60 sekúnd.
  - ❖ V laboratóriu by malo byť k dispozícii umývadlo vyhradené iba na umývanie rúk.
  - ❖ Pri dezinfekcii rúk postupujte podľa odporúčaných návodov. Čas trvania celej procedúry: 20-30 sekúnd. Dámy nezabúdajte na dezinfekciu nechtov, resp. nechtových platničiek.
  - ❖ Nevstupujte do laboratória, ak máte neošetrené povrchové zranenia! Cez nepoškodenú pokožku sa vírus do tela NEDOSTANE.

- ❖ Pri všetkých procedúrach, ktoré môžu zahŕňať plánovaný alebo neúmyselný kontakt s krvou, telovými tekutinami a inými potenciálne infekčnými materiálmi, sa musia nosiť jednorazové rukavice. Nesmú sa dezinfikovať ani opakovane používať, pretože vystavenie dezinfekčným prostriedkom a dlhodobé opotrebovanie zníži integritu rukavice a zníži ochranu používateľa. Rukavice by sa mali pred použitím vždy skontrolovať a overiť, či sú neporušené.
- ❖ Je dokázané, že vírus sa drží vo vzduchu do 3 hodín a na väčšine pevných povrchov pri izbovej teplote do 5 dní. Chráňte písomné dokumenty pred kontamináciou (napríklad pomocou plastových obalov), najmä tých, ktoré sa vynášajú z laboratória.
- ❖ Ak preberáte zásielku diagnostických prípravkov (setov), urobte to v oddelenom priestore. Dotýkajte sa všetkého v rukaviciach, dezinfikujte všetky vrchné plochy balíka aj tovaru postriekaním dezinfekčným prípravkom, po manipulácii rukavice vyhoďte a umyte si ruky. Vyvarujte sa dotýkaniu iných objektov.
- ❖ Zakrývajte alebo odstráňte šperky (najmä prstene z rúk), ktoré by mohli roztrhať rukavice, ľahko sa kontaminovať alebo pôsobiť ako podložka na kontamináciu. Pri pravidelnom nosení by sa malo zväziť čistenie a dekontaminácia šperkov a aj okuliarov.
- ❖ Zdržte sa používania mobilných elektronických zariadení, napríklad mobilných telefónov, tabletov, laptopov, flash diskov, pamäťových kariet, kamier a/alebo iných prenosných zariadení, ktoré nie sú nevyhnutné pre prácu v laboratóriu.
- ❖ Držte mobilné elektronické zariadenia v priestoroch, kde sa nedajú ľahko kontaminovať alebo pôsobiť ako podložka na infekciu. Ak je nevyhnutná tesná blízkosť takýchto zariadení k biologickým činiteľom, pred opustením laboratória ich dekontaminujte.
- ❖ Dbajte na zákaz používania slúchadiel, ktoré môžu rozptyľovať personál a pôsobiť ako povrch na kontamináciu.
- ❖ So všetkými ostrými predmetmi a ihlami manipulujte opatrne, aby ste zabránili poraneniu. Minimalizujte riziko spojené s použitím injekčných striekačiek alebo ihli.
- ❖ Jednorazové injekčné striekačky nikdy znovu nezatvárajte, nespájajte ani nevyberajte ihly.
- ❖ Všade, kde je to možné, vymeňte akékoľvek sklenené pomôcky za plastové nerozbitné skúmavky.
- ❖ Pri práci vyžadujúcej nožnice uprednostňujte nožnice s tupými alebo zaoblenými koncami pred tými, ktoré majú špicaté konce. Po manipulácii ich dezinfikujte.
- ❖ Na bezpečné zaobchádzanie s ampulkami používajte otvárače ampúl.
- ❖ Pri manuálnom otváraní skúmaviek zvažte použitie dezinfekčnej gázy. Ak je to možné, preferujte systémy na automatické odzátkovanie a uzatvorenie vzoriek.
- ❖ Ak nemáte k dispozícii automatické systémy na uskladnenie vzoriek bez manuálneho zásahu, podozrivé vzorky uchovajte vo vyhradenej chladničke. Miesto uskladnenia viditeľne označte.
- ❖ Intenzívne pretrepávanie alebo miešanie (extrakciu látok z biologických materiálov ako stolica, moč, výtery, ap.) vykonávajte v digestóriách, alebo aspoň v oddelených priestoroch. Používajte pritom ochranné okuliare alebo tvárové štíty (priezory) alebo iné ochranné prostriedky, aby boli chránené oči a tvár.
- ❖ Rovnako sa chráňte pri príprave a fixácii (chemickej alebo tepelnej) náterov pre mikroskopiu, hematologickej alebo imunologickej diagnostike.
- ❖ Na konci pracovných postupov dôkladne dekontaminujte pracovné povrchy vhodným dezinfekčným prostriedkom, zvlášť, ak bol akýkoľvek materiál rozliaty alebo zjavne kontaminovaný.
- ❖ Zlikvidujte všetky materiály s ostrými predmetmi (napríklad ihly, ihly kombinované s injekčnými striekačkami, čepelami, rozbité sklo) v nádobách odolných voči prepichnutiu a vybavenými tesnenými krytmi.
- ❖ Vzorky likvidujte v nepriepustných nádobách, ktoré pred odvozom na likvidáciu (do spaľovne) vhodne zaistíte.

- ❖ Zaistite, aby dezinfekčný prostriedok bol účinný proti patogénu a aby bol ponechaný v kontakte s infekčnými odpadovými materiálmi dostatočne dlho, aby sa dosiahla úplná inaktivácia (pozri dezinfekčné prostriedky).

4. Centrifugácia

Pri centrifugácii dbajte na minimalizáciu tvorby aerosólov a kvapiek.

- Pri manuálnom nakladaní skúmaviek a vykladaní skúmaviek z odstredivky používajte respiračnú rúšku, ochranné okuliare alebo tvárové štíty (priezory) alebo iné ochranné prostriedky tak, aby ste mali chránené oči, nos a tvár.
- Na odstredovanie používajte nerozbitné skúmavky s uzávermi.
- Vyvarujte sa centrifugácie v odstredivkách bez krytu.
- Centrifúgy dekontaminujte vhodným dezinfekčným prostriedkom, minimálne postriekaním (sprejom) alkoholom.
- Počas prestávok dekontaminujte priestory centrifugovne UV žiarením minimálne 1 hod. Vzniknutý ozón má tiež dekontaminačné účinky, vyvetrajte ho pred spustením prevádzky.

5. Dezinfekcia

Je známe, že ľudské koronavírusy vo všeobecnosti pretrvávajú na neživých povrchoch, ako sú kov, sklo alebo plast, až 9 dní. Venujte preto osobitnú pozornosť dezinfekcii, a to nielen výberu dezinfekčného prostriedku, ale aj času kontaktu (napr. 10 minút) a riedeniu (t.j. koncentrácii aktívnej zložky) a dátumu expirácie po príprave pracovného dezinfekčného roztoku.

Hoci o novom víruse 2019-nCoV (SARS-CoV-2) je ešte pomerne málo známe, porovnateľné genetické charakteristiky so SARS-CoV a MERS-CoV naznačujú, že 2019-nCoV môže byť pravdepodobne náchylný na dezinfekčné prostriedky s dokázanou aktivitou proti opuzdreným vírusom. Za najlepšie virucídne dezinfekčné prostriedky dostupné v súčasnej situácii sa považujú:

- 0,1 % chlórnanu sodného (1000 ppm) na všeobecnú dezinfekciu povrchov,
- 0,2 % chlórnanu sodného (2000 ppm) na dezinfekciu pracovných plôch,
- Savo obsahuje 4,7 % NaClO, nariedime ho na 0,21 % keď odmeriame 45 ml a doplníme vodou do 1 L,
- 1 % chlórnanu sodného (10000 ppm) na dezinfekciu krvných škvŕn,
- 62 % etanol alebo 75 % izopropanol na dezinfekciu rúk aj na postriekanie odstrediviek z vonku aj z vnútra,
- 0,5 % peroxidu vodíka (pevné plochy),
- 98 % alkohol na dezinfekciu elektroniky a kovov. Preventívne dezinfikujte všetky styčné plochy a predmety: mobilný telefón, kľučky, zrkadlá, stoly, spínače svetlá, rúčky na nábytku, vodovodné kohútiky, mobily, klávesnice, ap.,
- kvartérne amóniové zlúčeniny a fenolové zlúčeniny, ak sa používajú podľa odporúčaní výrobcu,
- UV žiarenie vzduchu (aj vznikajúci ozón má biocídny účinok),
- Iné biocídne činidlá, ako napríklad 0,05 - 0,2 % benzalkónium chloridu alebo 0,02% chlorhexidín diglukonátu môžu byť menej účinné.

Referencie

1. Usmernenie hlavného hygienika Slovenskej republiky v súvislosti s koronavírusom 2019-nCoV (prvá aktualizácia). http://www.uvzsr.sk/docs/info/epida/Usmernenie_hlavneho_hygienika_SR_koronavirus_2019_nCoV.pdf
2. Recognizing the Biosafety Levels. <https://www.cdc.gov/training/quicklearns/biosafety/>
3. COVID-19: safe handling and processing for samples in laboratories Updated 20 March 2020. <https://www.gov.uk/government/publications/wuhan-novel-coronavirus-guidance-for-clinical-diagnostic-laboratories>
4. Interim US Guidance for Risk Assessment and Public Health Management of Persons with Potential Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Exposures: Geographic Risk and Contacts of La-

boratory-confirmed Cases <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/php/risk-assessment.html>
Updated March 22, 2020

5. Environmental Cleaning and Disinfection Recommendations
<https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/community/organizations/cleaning-disinfection.html>
6. Laboratory biosafety manual. Third edition. World Health Organization Geneva, 2004
7. COVID-19 Clinical Diagnostics Webinar Episode 1. Chengbin Wang, Li Jiang, Wei Cui. 20.3.2020
<https://online.bizconfstreaming.com/webcast/Mindray20200320.html>
8. Guidance for wearing and removing personal protective equipment in healthcare settings for the care of patients with suspected or confirmed COVID-19. ECDC Technical Report. February 2020.
9. Considerations related to the safe handling of bodies of deceased persons with suspected or confirmed COVID-19. Technical Report.
10. Laboratory biorisk management. CWA 15793:2011(E). European Committee For Standardization. 2011.
11. Standard precautions in health care. AIDE-MEMOIRE. WHO, October 2007.
12. Postup při mytí rukou. https://bezpecnostpersonalu.cz/wp-content/uploads/2015/05/How_to_Handwash_CZECH_Postup_pri_myti_rukou_2011.pdf
13. Postup pro dezinfekci rukou. https://bezpecnostpersonalu.cz/wp-content/uploads/2015/05/How_to_Handrub_CZECH_Postup_pro_dezinfekci_rukou_2011.pdf